

Een sociale bijstand: wel bijverdienen, geen verplichtingen

Een jonge alleenstaande moeder heeft een bijstandsuitkering aangevraagd zodat ze voor haar baby kan zorgen. De sociale dienst vertelt haar dat zij eerst vier weken alles moet doen om werk te vinden en geen uitkering mag aanvragen, want ze is jonger dan 27 jaar. Vier weken bijten moeder en kind op een houtje, afhankelijk van liefdadigheid. Als ze zich daarna meldt bij de sociale dienst, blijkt dat ze een uitkering krijgt én dat ze nu helemaal geen werk hoeft te zoeken. Ze is direct vrijgesteld van de sollicitatieplicht omdat ze een jong kind heeft.

Klinkt vreemd? Wat vindt u van werken met behoud van uitkering als tegenprestatie, maar wel zelf de reiskosten moeten betalen? Bij verdenking van fraude stopzetting van je uitkering en duizenden euro's boete, wat achteraf onterecht blijkt? Ontslagen worden en dan in het kader van re-integratie je oude werk met behoud van uitkering doen?

Decennia hebben we gewerkt aan het opbouwen van een sociaal vangnet voor de mensen die het écht nodig hebben. Maar het collectieve gevoel van solidariteit is omgeslagen in wantrouwen. We doen alsof het bieden van een bestaansminimum liefdadigheid is waar mensen ons op hun knieën voor moeten bedanken. En deze jarenlange tendens naar strengere regels en fraudebestrijding in de bijstand bereikt met de nieuwe bijstandsregels een ongemakkelijk dieptepunt.

Maar de bijstand is geen gunst die je afhankelijk en ondergeschikt maakt aan een beschermheer. De bijstand is een recht voor burgers in Nederland. De bijstand is de basis die een beschaafd land biedt, totdat je weer in je eigen levensonderhoud kunt voorzien.

De repressiemachine werkt niet

Het ergste is: het idee dat mensen geprikkeld en gestraft moet worden om aan het werk te komen helpt nauwelijks mensen aan het werk. Er zijn nu eenmaal niet genoeg banen voor alle 642.000 werklozen. Maar ook in tijden van krapte op de arbeidsmarkt moet je een dergelijk beleid helemaal niet willen voeren: door de sancties, verplichtingen en controles worden bijstandsgerechtigden weggezet als afhankelijke mislukkelingen wat de kans op werk eerder verkleint dan vergroot. Bovendien: een tegenprestatie is doorgaans een nutteloze bezigheid en als er wel sprake is van zinnig werk, leidt het tot verdringing.

De verbeterde ambitie om te zorgen dat er geen euro teveel gaat naar mensen met een uitkering heeft zelfs geleid tot een Fraudewet die zorgt dat iedere euro die onterecht wordt ontvangen met een grote boete moet worden betaald. Natuurlijk willen wij geen fraude toestaan. Maar deze Fraudewet geldt ook voor fouten die overduidelijk per ongeluk of onbewust zijn gemaakt en legt mensen boetes op die zij nooit kunnen betalen. En dat terwijl de aanpak van belastingfraude heel anders werd ingestoken: zwartsparenders met miljoenen op geheime buitenlandse rekeningen mochten via een ruime 'inkeerregeling' hun fouten herstellen en kregen dan geen boete. Kennelijk betekent een uitkering dat fraude door sancties hardhandig afgeleerd moet worden, maar heb je geld dan verdienen je een tweede kans. Dat is meten met twee maten.

Het huidige beleid is doorgeslagen en het werkt niet. Bovendien kosten de bureaucratie en controles heel veel geld. Daarnaast geeft elke gemeente vele miljoenen uit aan re-integratie zonder dat we zeker weten dat het mensen naar werk helpt, zij langdurig uit de bijstand blijven of dat zij zonder re-integratietraject niet ook een baan hadden gevonden.

Geen verplichtingen, wel bijverdienen

Wilt u afhankelijk zijn van de overheid en thuis nutteloos op de bank hangen? Wilt u frauderen en zoveel mogelijk belastinggeld binnenhalen? Moeten anderen voor u bepalen wat goed is voor u? Als bovenstaande allemaal niet op u van toepassing is, waarom denken we dat dan wel van anderen? Want op dat mensbeeld is de huidige bijstand gebaseerd. En dat mensbeeld vraagt inderdaad om het huidige paternalistische, wantrouwende beleid.

Het is een mensbeeld dat wij niet delen. Wij geloven dat ieder mens een volwaardig burger is en de vrijheid moet krijgen zichzelf te ontplooien. Wij geloven in individuele verantwoordelijkheid, emancipatie en betrokkenheid.

Het bijstandsbeleid moet worden afgestemd op de mensen met een uitkering die aan het werk willen, die de regie op hun eigen leven terug willen pakken, en niet op het kleine deel dat niet wil. Wij willen een beleid dat uitgaat van vertrouwen zodat mensen weer gaan geloven in hun eigen kunnen en initiatief. Dat mensen zelf kunnen aangeven welke scholing, leerwerktraject of begeleiding voor hen nuttig is bij de zoektocht naar een baan.

In plaats van dat elke verdiende euro wordt verrekend met de uitkering, moet ook tijdelijk werk, werk voor een beperkt aantal uren per week en het starten van een eigen bedrijf lonend worden. Juist dit soort werk is een goede opstap uit de uitkering. Nu nemen mensen deeltijd- of kortdurend werk niet aan, omdat je daarmee je uitkering (deels) verliest en het behoorlijk wat moeite kost dit weer te herstellen als het werk ophoudt. Wij willen af van dit soort perverse prikkels. Werken zorgt voor ontplooiing, netwerk, structuur en is een stap naar meer. Ieder persoon die gaat werken is dus winst, ook als het niet direct een besparing op uitkeringen oplevert.

Laat gemeenten experimenteren

Het roer moet om. Gemeenten hebben van het kabinet veel instrumenten gekregen om streng te zijn en hard op te treden tegen bijstandsontvangers. Maar ze krijgen veel te weinig ruimte om mensen meer vrijheid te geven. Gemeenten moeten daarom kunnen experimenteren met een andere benadering. Die mogelijkheid kan er komen via artikel 83, maar daar is wel actie van de staatssecretaris voor nodig. Wij roepen staatssecretaris Klijnsma op om via een Amvb gemeenten te laten experimenteren met een andere aanpak: geen verplichtingen, wel ruimte voor bijverdienen. Dus geen eindeloze inlichtingen- en oproepplicht, tegenprestatie en gedwongen re-integratietrajecten. Ophouden met die controle- en verantwoordingscarrousel. In plaats daarvan mogen mensen naast hun uitkering bijverdienen, een bepaald bedrag of tot aan het minimumloon. Een gemeente zou kunnen experimenteren met twee regimes, en in ruil voor bijverdienruimte en de afschaffing van verplichtingen bijvoorbeeld vragen af te zien van aanvullende armoedeverzoeken.

Wij zijn er van overtuigd dat deze aanpak de waardigheid van mensen in de bijstand vergroot, dat hun sociaaleconomische positie verbetert en dat het uiteindelijk geld bespaart, niet alleen op de uitvoering maar ook zorg en welzijn. Dus geef gemeenten ruimte en vertrouwen, net zoals burgers dat verdienen.

Bram van Ojik, partijleider GroenLinks
Rutger Groot Wassink, fractievoorzitter GroenLinks Amsterdam
Benni Leemhuis, fractievoorzitter GroenLinks Groningen
Heleen de Boer, fractievoorzitter GroenLinks Utrecht
April Ranshuijsen en Lisa Westerveld, raadsleden GroenLinks Nijmegen